

Taalvaardig in het hbo

Goed Nederlands
als beroepscompetentie

Ook voor NT2-studenten

Ron van Hogen
Everdien Rietstap

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers

Taalvaardig in het hbo

Goed Nederlands als
hbo-competentie

Ook voor NT2-studenten

**Ron van Hogen
Everdien Rietstap**

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers Groningen/Houten

Ontwerp omslag: G2K Designers Groningen/Amsterdam

Omslagillustratie: iStockPhoto

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

0 1 2 3 4 5 / 15 14 13 12 11

© 2011 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-85239-9

ISBN 978-90-01-77445-5

NUR 113

Woord vooraf

Er is tegenwoordig veel aandacht voor het taalniveau van hbo-studenten. Docenten verbazen zich over de vreemde schrijffouten die studenten maken en de moeite die zij hebben met het lezen van hun studieboeken. Steeds meer hogescholen onderwerpen eerstejaarsstudenten aan een taaltoets; studenten klagen hierover. Dit boek gaat over de taal van het hbo en de taalontwikkeling die nodig is voor het hogere beroep waarvoor wordt opgeleid.

Goed gebruikmaken van de taal, het Nederlands, is in onze visie een beroepscompetentie die alle hbo-studenten moeten zien te ontwikkelen, ongeacht hun beginniveau. Ten eerste omdat zij de opleiding moeten kunnen volgen. Ten tweede omdat zij in hun latere beroep goed moeten kunnen communiceren met vakgenoten, klanten dan wel cliënten en met de relaties waar hun organisatie mee te maken heeft. Alle hbo-studenten kunnen hun voordeel doen met dit boek, *in het bijzonder ook NT2-studenten*.

Taalvaardig in het hbo bestaat uit vier hoofdstukken waarin problemen met hbo-taal en hbo-taaltaken worden besproken. In elk hoofdstuk worden regels, adviezen, strategieën en protocollen aangereikt om deze problemen aan te pakken. De meeste voorbeelden komen uit studieboeken op het gebied van economie, marketing, organisatiekunde en recht. Met deze gebieden hebben de meeste hbo-studenten op de een of andere manier te maken.

Amsterdam/Deil, januari 2011

Ron van Hogen en Everdien Rietstap

Inhoud

Effectief studeren 8

1 Woordenschat 11

- 1.1 Stamwoorden 12
- 1.2 Afgeleide woorden 15
- 1.3 Samengestelde woorden 18
- 1.4 Leenwoorden 22
- 1.5 Hoe woorden speciale betekenis krijgen 25
- 1.6 Vaste woordgroepen 26
- 1.7 Hoe woordgroepen en zinnen speciale betekenis krijgen 29
- 1.8 Vakwoorden in je studie en beroep 33
  - Advieslijst woordenschat 36

2 Strategisch lezen 39

- 2.1 Teksten 40
- 2.2 Doelen 47
- 2.3 Strategieën 50
- 2.4 Thema 55
- 2.5 Kernideeën 60
- 2.6 Structuur 64
- 2.7 Gedachtegang 68
  - Advieslijst strategisch lezen: teksten 73
  - Advieslijst strategisch lezen: woorden en zinnen 75

3 Vreemde taalfouten 77

- 3.1 Vreemde fouten met spelling 79
- 3.2 Vreemde fouten met woorden 83
- 3.3 Vreemde fouten in woordgroepen 92
- 3.4 Vreemde fouten in zinnen 96

4 Strategisch schrijven 115

- 4.1 Schrijfmodel 116
  - 4.2 Schrijfstrategie 121
  - 4.3 Onderzoeksrapport 125
  - 4.4 Reflectierapport 134
  - 4.5 Zakelijke brieven 139
  - 4.6 E-mail 148
- Advieslijst strategisch schrijven 152

Kernbegrippen 153

Antwoorden 164

Geraadpleegde literatuur 169

Illustratieverantwoording 171

Register 172

Effectief studeren

Taalvaardig in het hbo bestaat uit een boek en een interactieve website: www.taalvaardiginhethbo.noordhoff.nl. Op de website vind je bij elk hoofdstuk een begintoets, oefeningen, voorbeelden en een eindtoets.

Woordenschat

Nieuwe woorden toevoegen aan je woordenschat is een voorwaarde voor taalontwikkeling. In hoofdstuk 1 maak je kennis met woorden en uitdrukkingen die je misschien niet kent, maar die in het hbo zijn ingeburgerd (academisch taalgebruik). Daarbij leer je rekening te houden met de speciale betekenis die woorden en woordgroepen kunnen hebben – met name in vaktaal. Je gebruikt strategieën om de betekenis van onbekende woorden en uitdrukkingen af te leiden uit de context: de woorden eromheen.

- 1 Ga naar de website en maak de begintoets bij hoofdstuk 1.
- 2 Bestudeer dit hoofdstuk, met speciale aandacht voor de onderdelen die je blijkbaar minder goed beheerst.
- 3 Ga terug naar de website en maak de oefeningen bij dit hoofdstuk.
- 4 Maak de eindtoets bij dit hoofdstuk en stel vast in hoeverre je vooruit bent gegaan.

Strategisch lezen

Het resultaat van lezen moet zijn: begrip van de tekst. In hoofdstuk 2 leer je hoe je studieboeken en andere teksten strategisch kunt lezen: goed lezen is slim lezen. Je leert hoe je rekening kunt houden met je leesdoel en gebruik kunt maken van de eigenschappen van een tekst om sneller en beter te lezen. Daarnaast leer je hoe je schematisch kunt noteren wat volgens jou de essentie van de tekst is. Dit helpt je om beter te begrijpen wat je leest en de inhoud beter te onthouden, bijvoorbeeld voor een tentamen.

- 1 Ga naar de website en maak de begintoets bij hoofdstuk 2.
- 2 Bestudeer dit hoofdstuk.
- 3 Ga terug naar de website en maak de oefeningen bij dit hoofdstuk.
- 4 Maak de eindtoets bij dit hoofdstuk en stel vast in hoeverre je vooruit bent gegaan.

Vreemde taalfouten

Elke tekst die je inlevert, moet natuurlijk zo goed mogelijk zijn – tijdens je opleiding en in je latere beroepspraktijk. Hoofdstuk 3 gaat over taalfouten die zo vreemd zijn, dat de lezer de tekst het liefst ongelezen in de prullenbak zou willen gooien. Aan de orde komen ongewone spelfouten, vreemde fouten met woorden en uitdrukkingen en rare fouten in zinnen. Je krijgt heldere regels en adviezen, waarmee je het aantal vreemde fouten in jouw teksten kunt verminderen.

-
- 1 Ga naar de website en maak de begintoets bij hoofdstuk 4.
  - 2 Bestudeer dit hoofdstuk, met speciale aandacht voor de fouten die de begintoets heeft aangewezen.
  - 3 Ga terug naar de website en maak de oefeningen bij dit hoofdstuk.
  - 4 Maak de eindtoets en stel vast in hoeverre je vooruit bent gegaan.

Strategisch schrijven

Wanneer je leesvaardigheid goed is, kun je schrijven over teksten die je gelezen hebt. Ook kun je over de inhoud van de tekst een mening vormen. In hoofdstuk 4 leer je hoe je onderzoeksrapporten, reflectierapporten, zakelijke brieven en e-mail schrijft. Ook maak je kennis met de factoren waarmee je rekening moet houden als je een zakelijke tekst schrijft. Daarnaast leer je je schrijftaak plannen. Dit helpt je bij het uitwerken van moeilijker schrijfp opdrachten.

Het is moeilijk te voorspellen hoeveel tijd je nodig hebt om je taalniveau te verbeteren. Dat hangt onder meer af van je beginniveau. We hopen dat dit boek je zal helpen om van je studie en beroep een succes te maken.

Je neemt zelf het besluit naar een ander land te emigreren, dan is het niet meer dan logisch dat je er alles aan doet om erbij te horen. Bijvoorbeeld door de taal onder de knie te krijgen en je in de cultuur van je nieuwe land te verdiepen.

Bron: Interview met Ahmed Aboutaleb in *Vrij Nederland*, 04-10-2008

1

Woordenschat

- 1.1 Stamwoorden
- 1.2 Afgeleide woorden
- 1.3 Samengestelde woorden
- 1.4 Leenwoorden
- 1.5 Hoe woorden speciale betekenis krijgen
- 1.6 Vaste woordgroepen
- 1.7 Hoe woordgroepen en zinnen speciale betekenis krijgen
- 1.8 Vaktermen in studie en beroep
Advieslijst woordenschat

Effectief studeren

Woorden leren is een proces dat je leven lang doorgaat, waarbij je elke dag nieuwe woorden leert en steeds beter leert omgaan met die woorden. In dit boek en op de website bij dit boek maak je kennis met een groot aantal woorden die in het hoger beroepsonderwijs zijn ingeburgerd, maar voor jou misschien nieuw zijn. Via de website maak je oefeningen om die 'hbo-woorden' te leren gebruiken.

Wanneer ken je een woord?

- Als je het woord herkent.
- Als je weet wat het woord betekent.
- Als je het woord kunt gebruiken in zinnen en in teksten.

Wat moet je doen als je een woord niet kent? Maak gebruik van de woorden die je wel kent! Op die manier verover je de woordenschat die je nodig hebt voor je opleiding en toekomstige beroep.

We adviseren de volgende werkwijze:

- 1 Ga naar de website www.taalvaardiginhethbo.noordhoff.nl en maak de begintoets *Woordenschat*.
- 2 Bestudeer dit hoofdstuk (in het boek), met speciale aandacht voor de onderdelen die de toets heeft aangewezen.
- 3 Ga terug naar de website en maak de oefeningen bij hoofdstuk 1.
- 4 Maak de eindtoets bij dit hoofdstuk en stel vast in hoeverre je vooruit bent gegaan.

Belangrijk in dit hoofdstuk zijn de strategieën om je woordenschat uit te breiden. Die kun je blijven gebruiken, ook als je al lang klaar bent met dit boek.

1.1 Stamwoorden

Wat wij een *tafel* noemen, zou net zo goed anders kunnen heten, bijvoorbeeld *Tisch* (Duits), *table* (Frans en Engels), *masa* (Turks). Hetzelfde geldt voor een *stoel*, *bord*, *vork*, *mes* en ook voor *eten*, *drinken*, *slapen* enzovoort. Zulke woorden noemen we stamwoorden, omdat je ze niet kunt afleiden van een ander woord. Als je een stamwoord niet kent, moet je raden naar de betekenis. Je mist van alles als je niet weet wat een *zoen* van de juffrouw is en wat er met *muziek*, *dansen* en *feest* wordt bedoeld.

Stamwoord

Stamwoorden moet je leren.

Ook in je opleiding kom je stamwoorden tegen die je moet kennen om te begrijpen wat er wordt bedoeld: *merk*, *termijn*, *gemak*, *schaars* enzovoort. Docenten en schrijvers van studieboeken gaan ervan uit dat je de gebruikte stamwoorden kent.

Een model dat de **omvang** van de werkloosheid verklaart, gaat niet in op de psychische nadelen die de werkloosheid heeft voor de mensen die geen werk hebben.

Bron: Arnold Heertje, *Economie in een notendop*

Met **omvang** van de werkloosheid wordt bedoeld: het aantal werklozen.

WAT BETEKENEN DE STAMWOORDEN?

1 Met het kopen van dure merkkleding willen studenten hun welstand laten zien.	slogan (slagzin)
2 Onderzoek is een belangrijke schakel in de verandering en verbetering van bedrijven.	geven
3 De tweede feministische golf was in de jaren zeventig van de vorige eeuw. 'Baas in eigen buik' was een belangrijke leus in die tijd.	goede financiële positie
4 Als vrouwen hun talenten niet benutten , zijn ze niet slim bezig.	gebruiken
5 Banken en verzekeraars mogen geen bonus meer verstrekken aan tussenpersonen.	een belangrijke factor

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.1.1 Formele stamwoorden

Er bestaan ook *formele* stamwoorden, die je in officiële teksten van organisaties kunt vinden: *geschieden* (=gebeuren), *pogen* (=proberen), *inmiddels* (=ondertussen), *doorgaans* (=meestal). Er zijn veel schrijvers (ambtenaren, juristen, managers) die graag formele woorden gebruiken. Ook in je studieboeken vind je ze op *vrijwel* (=bijna) elke bladzijde. Daarom moet je ook formele stamwoorden leren.

Als schrijver hoef je meestal niet mee te doen aan de gewoonte moeilijk te doen als het ook makkelijk kan, maar als lezer in het hbo moet je de formele stamwoorden wel kennen.

Zodra het aantal aanbieders **gering** is, spreken we van een oligopolie.

De banken moeten als onderneming gezond blijven, **teneinde** te voorkomen dat het vertrouwen van het publiek in het bankwezen verloren gaat.

Bron: Arnold Heertje, *Economie in een notendop*

Het woord **gering** betekent 'klein'. Het woord **teneinde** betekent 'om' (doelaanduiding).

WAT BETEKENEN DE FORMELE STAMWOORDEN?

vaak	1	Cisca Dresselhuys, voormalig hoofdredacteur van Opzij, heeft weleens gezegd dat ik lieg als ik beweer dat ik zelf de keukenvloer schoonmaak.
ook	2	De meest in het oog springende wijziging is het project dat alle studenten in het eerste jaar moeten uitvoeren.
verandering	3	In het marketingplan staat wat er van de marketingcommunicatie wordt verwacht; tevens wordt erin aangegeven welk budget beschikbaar is.
de vroegere	4	Aanvankelijk waren de reclamebureaus vooral advertentiemakelaars die ruimte in kranten en tijdschriften kochten en verkochten.
in het begin	5	Menningsverschillen tussen juristen gaan dikwijls over de betekenis van wettelijke bepalingen.

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.1.2 Strategie bij onbekende stamwoorden

Wat kun je doen als je een stamwoord niet kent?

- De beste strategie is: het woord afleiden uit de context (via de woorden die je wel kent).
- Als je de betekenis van het onbekende stamwoord niet kunt afleiden uit de context, zoek het woord dan op in een goed woordenboek.

Context- methode

Voorbeeld contextgebruik

Met de contextmethode leer je hoe je een woord kunt gebruiken.

Gebruik de woorden die je kent om de betekenis van het onbekende woord af te leiden. Dit lukt beter naarmate er in de zin of alinea meer woorden staan die je wel kent. Een belangrijk voordeel van deze contextmethode is dat je ziet hoe je het woord kunt gebruiken.

Sterke drank heeft de afgelopen 25 jaar flink aan populariteit **ingeboet**: daarvan drinken we nu de helft minder dan een kwart eeuw terug. Sinds het begin van de jaren negentig is ook het biergebruik aan het dalen.

Bron: www.cbs.nl

Sterke drank heeft aan populariteit flink **ingeboet**. (Met 'sterke drank' wordt bedoeld: jenever, whisky, wodka enzovoort.) De context maakt duidelijk wat daarmee wordt bedoeld: men drinkt nu de helft minder sterke drank dan een kwart eeuw terug: sterke drank is minder populair geworden.

Voorbeeld woordenboekgebruik

Als je een woordenboek gebruikt, moet je meestal kiezen uit meer betekenissen.

Zoek het onbekende woord op in een goed woordenboek, maar doe dit alleen als de contextmethode niet lukt en het woord volgens jou belangrijk is voor het begrijpen van de tekst.

Grofweg kan gezegd worden dat bejaarde mensen het laatste wat ze meemaken het eerst weer kwijt zijn. Het geheugen werkt van recent naar vroeger, met een **piek** in de adolescentiejaren.

Bron: www.kro.nl, interview met Douwe Draaisma (psycholoog)

Als je het woord **piek** niet kent, helpt de contextmethode je niet verder. Je zult in dat geval een goed woordenboek moeten gebruiken. In het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (ook wel Dikke Van Dale genoemd) vind je een betekenisomschrijving van **piek** die lijkt te passen in de tekst: 'de plaats waar een grafiek scherp naar boven gaat en daarna weer sterk daalt'. Dit leidt tot een interessante bewering: bij oudere mensen zijn herinneringen aan de adolescentiejaren bijzonder sterk.

In een woordenboek worden meestal meer betekenissen gegeven. Dat is lastig en kost tijd, want je moet uit die mogelijkheden de goede keuze maken. Controleer altijd of de betekenis die je kiest, past in de context waar je mee te maken hebt.

1.2 Afgeleide woorden

De woorden *studeren*, *studie* en *student* zijn aan elkaar verwant, net als *reizen*, *reis* en *reiziger* enzovoort. Deze woorden zijn ‘familie’ van elkaar. Je kunt je woordenschat snel vergroten als je geen afzonderlijke woorden, maar samenhangende ‘woordfamilies’ leert. Ken je één woord, dan ken je in principe de hele familie van dat woord.

Woorden die van elkaar zijn afgeleid, vormen een woordfamilie.

De relatie tussen verwante woorden kun je zien als je de voor- en achtervoegsels van de afgeleide woorden wegneemt.

afgeleid woord 1	afgeleid woord 2	stamwoord	
verdubbeling	verdubbelen	dubbel	
verbetering	verbeteren	beter	
bekroning	bekronen	kroon	

afgeleid woord 1	afgeleid woord 2	afgeleid woord 3	stamwoord
vergiftiging	vergiftigen	giftig	gif
beschuldiging	beschuldigen	schuldig	schuld
ontmoediging	ontmoedigen	moedig	moed

Complexe afleidingen

1.2.1 Afleidingen waar een andere afleiding in zit

Complexe afleidingen

In een afleiding kan een andere afleiding zitten. Daardoor ontstaan afleidingen met veel voor- en achtervoegsels: *leef* (stam van het werkwoord *leven*) + *-baar* > *leefbaar* + *on-* > *onleefbaar* + *-heid* > *onleefbaarheid*.

Tip: Zit je met een ingewikkelde afleiding die je niet begrijpt? Verwijder dan de voor- en achtervoegsels, zodat je het stamwoord overhoudt.

WELKE VOOR- EN ACHTERVOEGSELS MOET JE VERWIJDEREN OM HET STAMWOORD OVER TE HOUDEN?

- 1 Annemieke Roobeek (50) is een van de **invloedrijkste** vrouwen in Nederland.
- 2 Ik ben een **toegankelijke** vrouw, die weet hoe een organisatie van A naar B moet gaan.
- 3 McDonald's heeft een **herkenbare** huisstijl, met als bepalende kleuren rood en geel.
- 4 Er was extra geld nodig voor **versterking** van de onderneming.
- 5 Een van de ontwikkelingen die De Rooy beschrijft ging razendsnel: de **ontkerkelijking** in de jaren vijftig en zestig.

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.2.2 Betekenisverschillen tussen verwante afleidingen

Verschillende afleidingen kunnen hetzelfde stamwoord in zich hebben. Die afleidingen hebben dan niet dezelfde betekenis. Als je een toets maakt, moet je *zorgvuldig* zijn, niet *bezorgd*. Iemand die *zorgeloos* kan leven, heeft het beter dan iemand die een *zorgelijk* bestaan leidt. Het CDA pleit voor een *zorgzame* samenleving. Deze betekenisverschillen moet je leren, omdat ze essentieel zijn.

Een wandaad hoeft geen misdaad te zijn.

Een *wandaad* hoeft geen *misdaad* te zijn. Zo is vloeken volgens veel mensen een wandaad, maar het is niet strafbaar, dus het geen misdaad. *Eerzaam* is niet hetzelfde als *eerlijk* en *kinderlijk* iets anders dan *kinderachtig*.

KIES HET JUISTE WOORD.

- 1 Hij kwam **openlijk** / **openbaar** uit voor zijn bezwaren tegen het huwelijk.
- 2 Zij ging niet mee naar boven, want zij was een **eerlijk** / **eerzaam** meisje.
- 3 Het is beter dat deze teakhouten tuinmeubelen **ongeverfd** / **verveloos** blijven.
- 4 Zij lieten zich als **ongewilde** / **willoze** schapen naar de slachtbank voeren.
- 5 Hij spreekt **vloeïend** / **vloeibaar** Turks.

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.2.3 Afleidingen met vreemd materiaal

Er zijn voor- en achtervoegsels in het Nederlands die uit andere talen komen. In de meeste gevallen maken ze deel uit van vreemde woorden (leenwoorden), zoals de voorvoegsels *pre-* en *post-* in *premenstruele* (spanningen) en *postnatale* (depressies). Soms kan een vreemd voor- of

Voor- en achtervoegsels

achtervoegsel ook worden gebruikt in combinatie met een Nederlands woord, zoals *inter-* in *interkerkelijk* en *intermenselijk* of *micro-* in *micropauze* en *microverontreiniging*. Veelgebruikte Griekse en Latijnse voor- en achtervoegsels zijn:

voorvoegsel	betekent meestal	voorbeeld
a-	niet -	asociaal
anti-	tegen -	antirevolutionair
auto-	zelf -	autodidact
contra-	tegen -	contraproductief
inter-	tussen -	internationaal
tele-	ver -	telefoon
micro-	klein -	microscoop
macro-	groot -	macroniveau
mono-	een -	monocultuur
multi-	veel -	multinational
achtervoegsel	betekent meestal	voorbeeld
-icus	iemand die de - beheerst	technicus
-fiel	liefhebber van -	anglofiel
-logie	- leer, - kunde	sociologie
-sofie	- wijsheid	filosofie
-isme	opvatting dat -	feminisme

De betekenis van vreemde voor- en achtervoegsels moet je leren.

De betekenis van vreemde voorvoegsels (prefixen) en achtervoegsels (suffixen) moet je leren. Met elk voorvoegsel en achtervoegsel dat je kent, kun je massa's woorden – in veel gevallen vakwoorden – doorzien en begrijpen.

1.2.4 Strategie bij onbekende afleidingen

Wat kun je doen als je een afgeleid woord niet kent?

- Verwijder de voor- en achtervoegsels, zodat je het stamwoord overhoudt.
- Maak gebruik van de context om de betekenis te bepalen.

VOORBEELD

Bij het organiseren van een consumentenprijsvraag moet worden voldaan aan de Wet op de kansspelen. Er moet sprake zijn van een **jureerbare** prestatie. Hiermee kunnen deelnemers invloed uitoefenen op de uitslag. Zonder **jureerbare** prestatie zou er sprake zijn van een loterij. Voorbeelden van **jureerbare** prestaties zijn: het bedenken van een slagzin, het afmaken van een rijmpje, het maken van een tekening of kleurplaat en het herkennen van muziek of een stem via een speciale actie-telefoonlijn.

Bron: Floor & Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

Verwijder de voor- en achtervoegsels.

Als je het achtervoegsel van het woord **jureerbaar** wegneemt, houd je de vorm **jureer**, van het werkwoord **jureren** over – en denk je misschien aan het verwante woord **jury** dat je mogelijk wel kent. Deze betekenis past goed in de context: een prijsvraag is pas een prijsvraag als een jury de prestaties kan beoordelen.

1.2.5 Schijnbare afleidingen

Sommige woorden lijken afleidingen, maar zijn het niet.

Soms lijkt een woord een afleiding, maar is dat niet het geval. Het woord *zuinig* lijkt een afleiding, maar is dat niet, omdat het woord *zuin* niet bestaat. *Vernielen* lijkt een afleiding, maar is het niet, omdat het woord *nielen* niet bestaat. *Verliezen* en *vergeten* zijn niet afgeleid van *liezen* en *geten*. Evenmin zijn *beloven* en *betalen* afgeleid van *loven* en *talen*.

1.3 Samengestelde woorden

Een woord + een woord = een samenstelling

Woorden kunnen aan elkaar worden vastgemaakt, zodat er een samengesteld woord ontstaat: een samenstelling. Het woord *merk* vastgemaakt aan het woord *trouw* leidt tot de samenstelling *merktrouw*. Het woord *herhaling* in combinatie met *aankoop* heeft *herhalingsaankoop* als resultaat. (Met *merktrouw* wordt overigens bedoeld dat de klant trouw is aan een merk – waardoor hij *herhalingsaankopen* doet: hetzelfde merk steeds weer koopt.)

De relaties binnen een samenstelling

Bij elke samenstelling moet je bepalen wat de delen met elkaar te maken hebben:

---

speculaasbrokken

brokken speculaas

---

koemelk

melk van de koe

---

wasmiddel

middel om mee te wassen

---

hondenbrokken

geen brokken hond, maar brokken voor de hond

---

koffiemelk

geen melk van koffie, maar voor de koffie

---

hoestmiddel

geen middel om mee te hoesten, maar tegen het hoesten

Niet alle samenstellingen staan in het woordenboek.

Het woordenboek geeft geen compleet overzicht van alle samenstellingen die je kunt tegenkomen. Dat is onmogelijk, omdat je altijd een nieuwe samenstelling kunt bedenken die nog niet in het woordenboek staat: *computerkamer, tafeltenniskamer, hondenkamer, prijzenkastkamer*. Dit zijn woorden die wij nu speciaal voor dit boek bedenken en die niet in het woordenboek staan.

In studieboeken kom je veel samenstellingen tegen: *productiefactoren, consumptiegoederen, werkgelegenheid, winstverwachting, invoertarief, vrijhandelsgebied, behoeftebevestiging*. Vaak wordt er een samenstelling gebruikt die je nog niet eerder bent tegengekomen:

Een producent die erin slaagt om met zijn merk een sterke **breinpositie** te verwerven, wordt minder afhankelijk van de handel.

Bron: Foor en Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

Coca-Cola heeft een sterke *breinpositie* voor frisdrank, Heineken voor bier. (Brein=hersenen.) Het zijn de merken die de meeste consumenten spontaan noemen als hun wordt gevraagd een merk voor frisdrank en bier te noemen.

WELKE WOORDEN ZIJN SAMENSTELLINGEN?

- 1 Merkbekendheid wil zeggen: actieve of passieve kennis van de merknaam.
- 2 Humor is in het algemeen geen effectdoelstelling van opdrachtgevers, maar een middel om aandacht te trekken.
- 3 In de praktijk is het verstandig belangrijke zaken schriftelijk overeen te komen, zoals auteursrechten, geheimhoudingsplicht en concurrentiebeding.
- 4 Kraanwater is 150 keer goedkoper en 30 keer milieuvriendelijker dan flessenwater.
- 5 De reclamebranche behoort tot de snelst groeiende branches in de zakelijke dienstverlening.

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.3.1 Samenstellingen waar een andere samenstelling in zit

Een samenstelling + een woord = een complexe samenstelling

Een samenstelling kan onderdeel zijn van een andere samenstelling. Zo kan de samenstelling *doelgroep* worden gecombineerd met het woord *communicatie*, zodat de complexe samenstelling *communicatiedoelgroep* of *doelgroepcommunicatie* kan ontstaan. Andere complexe samenstellingen zijn: *contactlensdrager, merkartikelfabrikant, jeugdbegeleidingsdienst*.

Het begin vind je aan het eind.

De betekenis van complexe samenstellingen kun je het best van achter naar voren bepalen. Een *contactlensdrager* is een **drager** van contactlenzen, een *merkartikelenfabrikant* is een **fabrikant** van merkartikelen, een *jeugdbegeleidingsdienst* is een **dienst** voor begeleiding van de jeugd.

De grenzen binnen een complexe samenstelling

Het is van belang dat je de grenzen tussen de delen van een samenstelling

**Complexe
samen-
stelling**

goed bepaalt: een *windmolenpark* is geen molenpark voor wind, maar een **park** voor windmolens; *stamceltransplantatie* is geen celtransplantatie van of voor stammen, maar **transplantatie** van stamcellen.

In studieboeken kom je veel complexe samenstellingen tegen: bijvoorbeeld *communicatieadviesbureau*, *communicatiebudgetonderhandelingen*, *marketingcommunicatie-instrumenten*, *productontwikkelingsproces* en *merkbekendheidsonderzoek*. Ook in de krant kun je dagelijks complexe samenstellingen vinden.

HET PAROOL, 07-12-2009

De **toeritdoseerlichten** naar de A10 in Amsterdam Noord zijn afgelopen maandag aangezet. De doseerlichten gaan aan als er een file dreigt te ont-

staan op de Ring. Op dat moment wordt het verkeer gedoseerd toegelaten. Zo kan het verkeer op de A10 beter doorstromen.

SPELLINGREGELS

- Schrijf een samenstelling als één woord – ook als de samenstelling uit drie of meer delen bestaat. *Communicatie+advies+bureau* wordt *communicatieadviesbureau*.
- Gebruik een koppelteken als dat goed is voor de leesbaarheid: *functie-eisen* wordt *functie-eisen*, *milieuinspecteur* wordt *milieu-inspecteur*.
- Maar gebruik in een samenstelling nooit een spatie: *functie eisen* en *milieu inspecteur* zijn fout!

1.3.2 Strategie voor onbekende samenstellingen

Er zijn drie manieren waarop een samenstelling onbekend kan zijn: (1) je kent geen enkel deel van de samenstelling, (2) je kent één of enkele delen van de samenstelling, (3) je kent alle delen van de samenstelling, maar niet de relatie. Wat kun je doen als je een samengesteld woord niet kent?

- Lees de samenstelling van achter naar voren.
- Bepaal de delen van de samenstelling.
- Probeer de relatie tussen die delen vast te stellen.
- Maak gebruik van de context om de betekenis te bepalen.
- Zoek de samenstelling op in een woordenboek, maar houd er rekening mee dat niet elke samenstelling erin staat.

VOORBEELD

Je komt een onbekende samenstelling tegen:

Uitschakeling van de **tussenhandel** kan leiden tot belangrijke kostenbesparingen. *Direct writers* als Centraal Beheer in Apeldoorn sluiten zonder tussenpersonen verzekeringen af. Via internet kan men rechtstreeks reizen boeken en cd's, boeken en tal van andere producten kopen. Er zijn geen winkels of agenten waar het contact tussen leverancier en klant plaatsvindt. Er kan daardoor onder andere bespaard worden op de kosten van huisvesting en voorraadvorming.

Bron: Floor & Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

Je kent natuurlijk de woorden *tussen* en *handel*, maar de relatie tussen die woorden ken je misschien niet. Het laatste deel van de samenstelling is *handel*, dus het gaat om een vorm van handel.

De context geeft betere aanwijzingen dan een woordenboek.

De context geeft gelukkig aanwijzingen voor de betekenis van de samenstelling: 'zonder tussenpersonen', 'rechtstreeks', 'geen winkels of agenten waar het contact tussen leverancier en klant plaatsvindt'. Met uitschakeling van de tussenhandel wordt blijkbaar bedoeld dat de leverancier direct zaken doet met de klant. Deze betekenis past goed in de context: daarmee kan worden bespaard op de kosten van huisvesting en voorraadvorming. Dat begrijpt een kind. Daar hoeft je geen professor voor te zijn.

1.3.3 Bijzondere samenstellingen

Sommige samenstellingen moet je uit je hoofd leren.

Soms is het moeilijk de betekenis van een samenstelling vast te stellen. *Tijdschriften* zijn geen schriften die de tijd aangeven of zoiets: het zijn bladen die op regelmatige tijdstippen verschijnen, zoals de *Viva* of Elsevier of de *Nieuwe Revue*. Je moet de betekenis van het woord *tijdschrift* als geheel leren. Gaat het in je studieboek over *detailhandel*, dan wordt daarmee niet de handel in details bedoeld, maar de verkoop van producten aan de consument. Een *vuistregel* is geen regel van of voor de vuist, maar een regel die in de meeste gevallen opgaat.

Sommige woorden lijken op een samenstelling, maar zijn dat niet.

Soms lijkt een woord een samenstelling, maar is dat niet het geval:

Om hun marktposities te **handhaven**, moeten producenten ervoor zorgen dat hun communicatieaandeel minimaal gelijk is aan hun marktaandeel.

Bron: Floor & Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

Het woord *handhaven* heeft niets met een 'hand' en ook niets met een 'haven' te maken. Met 'marktposities handhaven' wordt 'marktposities behouden' bedoeld.

1.4 Leenwoorden

Veel Nederlandse woorden komen oorspronkelijk uit andere talen. Als die woorden al lang geleden in het Nederlands zijn opgenomen, heeft niemand meer in de gaten dat het ooit vreemde woorden waren, zoals bij *lamp* (Grieks), *kelder*, *keuken* (Latijn), *koffie*, *kiosk* en *tulp* (Turks).

Internationalismen

In studieboeken kom je regelmatig leenwoorden tegen die ook in andere talen worden gebruikt, met dezelfde of een iets andere spelling. Het zijn 'internationalismen'. Meestal wordt aangenomen dat je deze woorden kent: *alternatief* (=andere mogelijkheid), *attitude* (=houding), *permanent* (=voortdurend), *cruciaal* (=heel belangrijk).

HERKEN JE ALLE LEENWOORDEN?

- 1 De operatie is goed verlopen. Gelukkig waren er geen complicaties.
- 2 Soesja sneed met een imposant hakmes een eendenborst van het merk Lucky Duck in dunne plakjes.
- 3 Het nummer 666 roept bij veel mensen nare associaties op.
- 4 Men mag zich niet denigrerend uitlaten over concurrerende producten.
- 5 Het maken van een strategisch marketingcommunicatieplan is geen sinecure.
- 6 Koopplannen resulteren lang niet altijd in aankopen.
- 7 In de agrarische sector wist men door consumentgericht denken en handelen geleidelijk de overproductie te elimineren.
- 8 De prijs is vaak een indicatie voor de kwaliteit die men mag verwachten.
- 9 Een van de oorzaken van faillissementen is uit de hand gelopen groei: de directeur die nooit de gelegenheid vindt om afstand te nemen van zijn dagelijkse problemen om zich te wijden aan vraagstukken van strategisch belang.
- 10 Het komende decennium loopt het verlies op tot minimaal vijf miljard euro.

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.4.1 Leenwoorden uit het Frans

Er worden woorden uit het Frans in het Nederlands gebruikt. Meestal bestaat er naast het Franse woord een Nederlands woord met ongeveer dezelfde betekenis. Naast het Franse woord *trottoir* bestaat het Nederlandse woord *stoep*. Naast de *lingerie* ligt het Nederlandse *ondergoed*.

Verschillen in gevoelswaarde

Deze woorden hebben niet precies dezelfde betekenis; er is een verschil in gevoelswaarde. Kinderen spelen op de 'stoep', maar het is volgens de wet verboden op het 'trottoir' te fietsen. 'Lingerie' koop je bij Livera of de Bijenkorf, maar 'ondergoed' sla je in bij de Hema. Het Franse woord leent zich voor bijzondere situaties, het Nederlandse woord is goed voor dagelijks gebruik.

Leenwoorden vullen gaten in de Nederlandse woordenschat.

Soms is er geen Nederlands woord en kun je dus alleen het Franse woord gebruiken: *garage*, *bibliotheek*, *dossier*, *associatie*, *sollicitatie*. Deze woorden moet je dus zeker kennen.

VRAAG

In het Nederlands worden veel Franse woorden gebruikt, zoals *bureau*, *cadeau* en *plumeau*. Waar kun je aan merken dat dit geen Nederlandse woorden zijn?

Het antwoord vind je achterin het boek.

1.4.2 Leenwoorden uit het Engels

Er worden steeds meer woorden uit het Engels in onze taal gebruikt. Vooral in teksten over organisaties, internet en computergebruik komen leenwoorden uit het Engels voor:

HET PAROOL, LIEDEWIJ LOORBACH, Z.D.

Op internet kunnen allerlei **weblogs** het **linkje** naar de **mixtape** op hun **site** overnemen.

Engelse leenwoorden houden zich aan Nederlandse regels.

Het Engelse *link* wordt gebruikt alsof het een Nederlands woord is: *linkje*. Hier wordt de Nederlandse regel voor verkleinwoorden toegepast. In *downloaden* en *mailen* herken je de Nederlandse werkwoordsuitgang (-en). Leenwoorden houden zich in het algemeen aan de regels van het Nederlands. Daaraan is te merken dat ze zijn ingeburgerd.

Engelse
leenwoorden

VRAAG

In het Nederlands worden Engelse leenwoorden gebruikt, zoals *tram* en *flat*. Waar kun je aan merken dat dit oorspronkelijk geen Nederlandse woorden zijn?

Het antwoord vind je achterin het boek.

Er worden steeds meer woorden uit het Engels in onze taal gebruikt.

1.4.3 Leenwoorden niet altijd moeilijk

Het leenwoord is moeilijker dan het Nederlandse woord.

Soms is het leenwoord moeilijker dan het Nederlandse woord. Het leenwoord *cariës* is bijvoorbeeld moeilijker dan het Nederlandse woord *tandbederf*.

Het leenwoord is niet moeilijker dan het Nederlandse woord.

Maar dit is niet altijd het geval. Het leenwoord *probleem* is niet moeilijker dan het Nederlandse *vraagstuk*. Het leenwoord *precies* is niet moeilijker dan het autochtone woord *nauwkeurig*. Het is eerder andersom: het leenwoord is beter bekend dan het Nederlandse woord.

minder bekend: het 'Nederlandse' woord

bankroet

gevolgtrekking

geldontwaarding

briefwisseling

mededinging

ontploffing

afzonderlijk

verslaggever

beter bekend: het leenwoord

failliet

conclusie

inflatie

correspondentie

concurrent

explosie

apart

journalist

1.4.4 Strategie bij onbekende leenwoorden

Wat kun je doen als je een leenwoord tegenkomt dat je niet kent?

- Volg de strategie voor stamwoorden: maak gebruik van de context.
- Kom je met de contextmethode niet verder, zoek het onbekende woord dan op in een goed woordenboek.

VOORBEELD

Na de capitulatie van Japan riepen de Indonesiërs Soekarno en Hatta in augustus 1945 de onafhankelijkheid uit. Nederland was niet bereid zijn kolonie aan de revolutionairen af te staan. Daarom stuurde de Nederlandse regering 100.000 soldaten naar Indonesië met het doel de revolutie in de kiem te smoren.

De betekenis van het woord **capitulatie** kun je niet uit de context halen. Als je niet op de hoogte bent van de historische situatie, moet je het woordenboek gebruiken om de betekenis te bepalen: toen Japan 'de wapens neerlegde', werd de onafhankelijkheid van Indonesië uitgeroepen.

1.5 Hoe woorden speciale betekenis krijgen

Woorden krijgen betekenis door de woorden waarmee ze worden gecombineerd.

Er zit 'rek' in de betekenis van woorden. In de combinatie *jonge hond* betekent 'jong' iets anders dan in de combinatie *jonge kaas*. Een jonge hond springt tegen je op en moet dus worden opgevoed. Dit geldt niet voor jonge kaas. In een *oude bekende* betekent 'oud' niet hetzelfde als in een *oude man*. Een 'oude bekende' hoeft niet oud te zijn. Woorden krijgen een deel van hun betekenis door de woorden waarmee ze worden gecombineerd. Je moet dus altijd goed naar de context kijken.

Ook in studieboeken kunnen woorden een speciale betekenis hebben:

Naar verwachting zal de afname van de emigratie en vooral de toename van de immigratie de komende jaren **doorzetten**.

VRAAG

Wat betekent het woord *doorzetten* hier volgens jou?

Het antwoord vind je achterin het boek.

1.5.1 Afgeleide woorden met speciale betekenis

Een smakeloze campagne kun je niet eten.

Het afgeleide woord *smakeloos* heeft een basisbetekenis: 'zonder smaak', maar kan ook worden gecombineerd met woorden die niets met eten te maken hebben:

Een te grote nadruk op de prijs kan het imago van een merk net zoveel schaden als een **smakeloze** campagne.

Bron: Floor & Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

VRAAG

Wat wordt hier volgens jou bedoeld met een *smakeloze* campagne?

Het antwoord vind je achterin het boek.

1.5.2 Samengestelde woorden met een speciale betekenis

Indianenverhalen gaan niet altijd over indianen.

Ook samenstellingen kunnen een bijzondere betekenis hebben:

HET PAROOL, 28-02-2009

Indianenverhalen die de ronde doen over het hpv-vaccin tegen baarmoederskanker worden geloofd door veel tienermeisjes. Daardoor laten veel

minder meisjes dan verwacht zich inenten. 'Ze stoken elkaar op,' zegt Marina Conyn, hoofd vaccinaties van het RIVM.

VRAAG

Wat wordt hier volgens jou bedoeld met *indianenverhalen*?

Het antwoord vind je achterin het boek.

1.5.3 Strategie bij woorden met speciale betekenis**Betekenis oprekken**

Merk je dat een woord zoals je het kent niet goed past in de context, probeer dan de betekenis een beetje 'op te rekken'.

Er zijn maar weinig echt unieke producten. De technische verschillen tussen merken zijn vaak niet of nauwelijks waarneembaar voor de consument. Door een onderscheidende verpakking kan een merk toch **een eigen gezicht** krijgen. De vierkante fles onderscheidt Bokma van andere jenevermerken.

Bron: Floor & Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

Het woord *gezicht* kan hier niet de betekenis hebben van 'ogen, neus, mond'. De opgerekte (metaforische) betekenis 'uiterlijk' past wel.

1.6 Vaste woordgroepen

Sommige woorden komen zo vaak samen voor, dat je ze als woordgroep moet leren.

Sommige woordgroepen vormen vaste combinaties.

In studieboeken komen zulke vaste woordgroepen op elke pagina voor, in bijna elke zin.

Als je een tekst leest, moet je deze combinaties herkennen en weten wat ze betekenen. Je kunt dan sneller en beter lezen. Produceer je zelf een tekst – schriftelijk of mondeling – dan moet je de vaste combinaties goed gebruiken.

Vaste woordgroepen**1.6.1 Een gouden tip en verborgen gebreken**

Er zijn bijvoeglijke en zelfstandige naamwoorden die je zo vaak samen ziet, dat je ze als een combinatie kunt beschouwen: *het akelige voor gevoel, de gouden tip, het beoogde effect, het diepgewortelde wantrouwen, de verborgen gebreken*.

bijvoeglijk naamwoord of participium

het akelige

de gouden

het beoogde

een diepgeworteld

verborgen

zelfstandig naamwoord

voorgevoel

tip

effect

wantrouwen

gebreken

1.6.2 Activiteiten ontplooiën en andere woordgroepen met een werkwoord

Vaste woordgroepen met een werkwoord komen in allerlei combinaties voor: *activiteiten ontplooiën, begrip kweken voor, bezwaar hebben tegen, bang zijn voor, in beslag nemen.*

Vaste woord-
groepen met
werkwoord

voorzetsel	bijvoeglijk naamwoord	zelfstandig naamwoord	werkwoord	voorzetsel
		activiteiten	ontplooiën	
		een klacht	indienen	
		overeenstemming	bereiken	
		informatie	verstrekken	
		overlast	veroorzaken	
		begrip	kweken	voor
		bezwaar	hebben	tegen
		een beroep	doen	op
		ervaring	hebben	met
		eisen	stellen	aan
	bang		zijn	voor
	gek		worden	van
	dol		zijn	op
	gekenmerkt		worden	door
	gebaat		zijn	met
in		beslag	nemen	
aan		de drank	zijn	
in		vertrouwen	nemen	
in		het nieuws	komen	
uit		de droom	helpen	
in		aanmerking	komen	voor
in		de ban	zijn	van
onder		invloed	zijn	van
onder		de indruk	zijn	van
			antwoorden	op
			behoren	tot
			grenzen	aan
			inhaken	op
			zich verweren	tegen

WELKE VASTE COMBINATIES HERKEN JE?

- 1 Met een havo-diploma kun je toegelaten worden ____ het hbo.
- 2 Hij geeft de voorkeur ____ een kamer dicht bij de hogeschool.
- 3 Het Engels is de internationale voertaal geworden. Dat is een voldongen ____.
- 4 Docenten geven in het algemeen ruime _____ aan vakwoorden en vinden het belangrijk dat je ze gebruikt.
- 5 In de toekomst willen we activiteiten _____ die gericht zijn op winst.
- 6 Het kabinet probeerde begrip te _____ voor het harde beleid in een moeilijke economische periode.
- 7 Het dalende aantal geboorten heeft een remmende _____ op de bevolkingsgroei.

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.6.3 Werkwoorden met een vast voorzetsel

De bekendste vaste woordgroepen zijn werkwoorden die altijd of bijna altijd met hetzelfde voorzetsel voorkomen:

werkwoord	voorzetsel
deelnemen	aan
ingaan	op
twijfelen	aan
streven	naar
inspelen	op
verwijzen	naar
profiteren	van
samenvallen	met
uitgaan	van
overeenkomen	met
grenzen	aan
reageren	op
opkomen	voor
afleiden	uit
samenvallen	met
zich afreageren	op
zich voorstellen	aan
zich verontschuldigen	voor
zich ergeren	aan
zich verweren	tegen

WELKE VOORZETSELS HOREN BIJ HET WERKWOORD?

- 1 Anton Philips heeft de onderneming **uitgebouwd** _____ een multinational.
- 2 Als de publieke opinie **zich** _____ een bedrijf **keert**, heeft dit gevolgen voor het imago en de omzet.
- 3 De Consumentenbond **pleit** _____ een verbod op snoep-, chips-, fris- en ijsreclame gericht op kinderen onder de 12 jaar.
- 4 De persberichten worden _____ het Engels **opgesteld**; daarna worden ze in het Nederlands vertaald.
- 5 Wat je moet dragen op een sollicitatiegesprek **hangt af** _____ het bedrijf of de organisatie waar je gaat praten.
- 6 De overheid kan haar begroting op korte termijn niet gemakkelijk **aanpassen** _____ nieuwe situaties.
- 7 Ons land kan niet meer zelfstandig **beslissen** _____ de hoogte van het overheidstekort.

De antwoorden vind je achterin het boek.

1.6.4 Strategie bij vaste woordgroepen

Woorden die bij elkaar horen, moet je als een woordgroep zien. Ook moet je weten wat de betekenis van die woordgroep is.

- Merk je dat woorden niet goed passen in de context, vraag je dan af of je misschien te maken hebt met een vaste woordgroep.
- Weet je niet wat met de vaste woordgroep wordt bedoeld, zoek de betekenis dan op in een goed woordenboek.

VOORBEELD

Sollicitanten **hechten** in toenemende mate **belang aan** het imago van een bedrijf.

In dit voorbeeld moet je **belang hechten aan** als een eenheid herkennen. Ook moet je weten wat daarmee wordt bedoeld: 'belangrijk vinden'. Sollicitanten vinden het imago van een bedrijf steeds meer een reden om bij dat bedrijf te solliciteren. Weet je niet wat er wordt bedoeld met een woordgroep, zoek de betekenis dan op in een goed woordenboek. Kijk in dit geval bij het zelfstandig naamwoord: **belang**.

VRAAG

Wat betekent de vaste woordgroep **in toenemende mate** in het voorbeeld hierboven?

Het antwoord vind je achterin het boek.

1.7**Hoe woordgroepen en zinnen speciale betekenis krijgen**

Er zijn **woordgroepen** waarin de betekenis van de afzonderlijke woorden geen rol (meer) speelt. Dat kunnen woordgroepen zijn die de betekenis van een werkwoord hebben gekregen: *op je tenen lopen* betekent 'heel erg je best doen', *met de mond vol tanden staan* betekent dat je niet goed weet

wat je moet zeggen. Het kunnen ook woordgroepen zijn die een beoordeling uitdrukken: als in de krant staat dat studenten *het kind van de rekening zijn*, wordt bedoeld dat zij te maken hebben met de schadelijke effecten van een situatie of een beslissing. Er zijn ook **zinnen** die een speciale betekenis hebben, meestal die van een levensles: *Wie een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in. Wie het laatst lacht, lacht het best. Kinderen en dronkaards spreken de waarheid.*

1.7.1 Uitdrukkingen

Uitdrukkingen zijn vaste formuleringen die al heel lang worden gebruikt. Je kent vast wel een paar van die uitdrukkingen:

je ogen goed de kost geven

goed rondkijken

voet bij stuk houden

iets niet toegeven

iets op de lange baan schuiven

iets uitstellen

uit de school klappen

een geheim vertellen

op grote voet leven

veel geld uitgeven

het hart op de tong hebben

altijd zeggen wat je denkt of voelt

iets door de vingers zien

iets vergeven

er geen gras over laten groeien

direct aan iets beginnen

In veel uitdrukkingen zit geschiedenis: woorden en situaties die niet meer van deze tijd zijn. Maar de uitdrukkingen zijn springlevend:

ANNET BLEICH, DE VOLKSKRANT, 12-04-1989

Is er iets tégen de beheersing van het Nederlands? Ik kan het me nauwelijks voorstellen. Het lijkt me een groot voordeel om als je ergens leeft, te

kunnen volgen wat er om je heen gezegd wordt. En helemaal mooi als je ook zelf in staat bent af en toe **een duit in het zakje te doen**.

Oorspronkelijke en tegenwoordige betekenis

Wat is een 'duit'? Een oude koperen munt: het achtste deel van een stuiver. (Wat is een stuiver? Het twintigste deel van een gulden. Wat is een gulden? Ongeveer een halve euro.) Deze uitdrukking heeft oorspronkelijk te maken met de gewoonte om geld te geven aan de kerk: er werd een zakje doorgegeven waar iedereen iets in kon doen (al was het maar een duit). Maar in het voorbeeld gaat het om de speciale betekenis: 'meepraten'. Uitdrukkingen moet je leren. In andere talen komen uitdrukkingen voor die in het Nederlands niet bestaan.

ARMEENSE UITDRUKKING:

Vind je dat moeilijk? Dat is makkelijker dan snoepjes afpakken van een kind.

WELKE UITDRUKKINGEN KEN JE?

- 1 voor een dubbeltje op de eerste rang willen zitten
  - 2 de hand in eigen boezem steken
  - 3 de lakens uitdelen
  - 4 de knoop doorhakken
  - 5 verschillende ijzers in het vuur hebben
  - 6 een slag om de arm houden
  - 7 de touwtjes in handen hebben
  - 8 een kruiwagen hebben
  - 9 veel in zijn mars hebben
  - 10 voor spek en bonen meedoen
- De antwoorden vind je achterin het boek.

1.7.2 Spreekwoorden

Spreekwoorden zijn levenslessen in een vaste formulering. De betekenis kun je vinden in het woordenboek of in speciale spreekwoordenboeken.

**Spreek-
woorden**

De invloed van economische veranderingen heeft geleid tot het spreekwoord: **de een zijn dood is de ander zijn brood**. Waar de ene organisatie profiteert van de plotseling stijgende of dalende grondstofprijzen, kan dat tegelijkertijd de ondergang betekenen van een andere organisatie.

Bron: Wijnen, Weggeman & Kor, *Verbeteren en vernieuwen van organisaties*

Spreekwoorden hebben een vaste betekenis

De schrijvers hebben het hier niet over een 'sterfgeval' en een 'boterham'. Het gaat hen om de betekenis die het spreekwoord als geheel heeft. Zij lichten dit toe: een economische verandering die voor het ene bedrijf een ramp is, kan voor andere bedrijven juist een gouden toekomst betekenen. Spreekwoorden moet je leren. In andere talen komen rake spreekwoorden voor die in het Nederlands niet bestaan.

INTERVIEW MET AHMED ABOUTALEB, NRC WEEKBLAD, 20-02-2010

Mijn eerste grijze haren kwamen al door toen ik negentien was. In mijn cultuur duiden grijze haren ook op wijsheid. Het spreekwoord waarmee ik grootge-

bracht ben, luidt: wie een nacht ouder is dan jij, kent minstens een list meer dan jij.

WELKE SPREEKWOORDEN KEN JE?

- 1 Als het kalf verdronken is, dempt men de put.
- 2 Een man een man, een woord een woord.
- 3 Honger maakt rauwe bonen zoet.
- 4 De duivel schijnt altijd op de grootste hoop.
- 5 Wie boter op zijn hoofd heeft, moet niet in de zon lopen.
- 6 Onbekend maakt onbemind.

- 7 Door schade en schande wordt men wijs.
 8 Zorg dat je altijd recht in je bed kunt liggen.
 9 Beter een half ei dan een lege dop.
 10 Hoge bomen vangen veel wind.
 De antwoorden vind je achterin het boek.

1.7.3 Oude taalresten

In talen – dus ook in het Nederlands – zit geschiedenis: formules die nog wel worden gebruikt, maar er een beetje raar uitzien doordat ze oud zijn.

klassiek	=	modern
heden ten dage	=	tegenwoordig
onzes inziens	=	volgens ons
te allen tijde	=	altijd
in groten getale	=	in grote aantallen
ten huize van	=	in het huis van

De vorm en de betekenis van deze uitdrukkingen moet je leren.

Klassieke formules niet moderniseren

Gebruik je ze zelf in een tekst, dan mag je er niets aan veranderen: *heden de dag*, *ons inziens* en *ten allen tijde* of *te alle tijden* zijn fout.

Tip: Twijfel je aan de juiste vorm? Kies dan een formulering die meer van deze tijd is.

1.7.4 Strategie bij woordgroepen met speciale betekenis

Merk je dat een woordgroep niet goed past in de context, probeer de betekenis dan een beetje 'op te rekken'. Let op: dit lukt niet altijd.

Het plannen van de marketingstrategie is een uitdagende bezigheid, omdat markten altijd **in beweging zijn**. Klanten komen en gaan, worden geboren en gaan dood, beginnen of stoppen met het aanschaffen van producten of diensten. Hetzelfde geldt voor zakelijke klanten, die zich elders kunnen gaan vestigen, worden opgericht of failliet gaan of bepaalde producten wel of niet meer gebruiken.

Bron: Marian Burk Wood (2003), *Het marketingplan*

Letterlijke en figuurlijke betekenis

Letterlijke en figuurlijke betekenis

Markten kunnen niet letterlijk **in beweging zijn**, maar wel figuurlijk (als beeldspraak): ze veranderen voortdurend – een vaststelling die in de tekst met enkele voorbeelden wordt toegelicht.

1.8 Vakwoorden in je studie en beroep

Met vakwoorden kunnen vakgenoten sneller en preciezer met elkaar communiceren. Loodgieters, juristen, pedagogen enzovoort: ze maken allemaal gebruik van vakwoorden.

Vakwoorden

Vakwoorden voor communicatie met vakgenoten

Een loodgieter kan bijvoorbeeld *kniertjes* bestellen in plaats van 'hoekjes om koperen pijp te verbinden – en niet voor water, maar voor gas'. Ook economen maken gebruik van vakwoorden:

Een bezwaar van sterke concentratie is dat enkele grote ondernemingen een machtspositie op de markt innemen. Hierdoor wordt de werking van de markt belemmerd. De ondernemers kunnen de prijzen **star** houden en hoger dan wanneer er flinke concurrentie is.

Bron: Arnold Heertje, *Economie in een notendop*

Met prijzen die **star** worden gehouden, wordt bedoeld dat deze prijzen niet veranderen. In dit geval is het vakwoord een stamwoord. Veel vakwoorden in het hbo zijn een samenstelling of een leenwoord.

1.8.1 Samenstellingen als vakwoord

Het woord *breinpositie* (een samenstelling) is een vakwoord: het heeft betekenis binnen de marketing. Als je studeert moet je de vaktaal leren die bij het vak hoort en de taal die in de opleiding wordt gebruikt. Docenten geven in het algemeen ruime aandacht aan deze woorden en vinden het belangrijk dat je ze ook zelf gebruikt – omdat ze graag willen zien dat je in staat bent met vakgenoten te communiceren.

Vakwoorden duidelijk gemaakt met een definitie

In studieboeken worden vakwoorden meestal met een *definitie* duidelijk gemaakt:

Het weerleggen van negatieve publiciteit of het onder de aandacht brengen van het eigen standpunt, wordt **pleitreclame** genoemd. Een voorbeeld van pleitreclame is de campagne van de auto-industrie om aan te tonen dat het autoverkeer slechts voor 12% schuldig is aan de milieuvervuiling en dat met man en macht gewerkt wordt om deze 12% omlaag te brengen.

Bron: Floor & Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

Pleitreclame = het weerleggen van negatieve publiciteit of het onder de aandacht brengen van het eigen standpunt.

Vakwoorden duidelijk gemaakt met een voorbeeld

Vaak worden er – zoals hierboven – ook *voorbeelden* gegeven om duidelijk te maken wat het vakwoord betekent. Je hebt dan dus twee mogelijkheden om te begrijpen wat het vakwoord betekent: de definitie en het voorbeeld.

1.8.2 Leenwoorden als vakwoord

Leenwoorden als vakwoord

Naast samenstellingen worden vaak leenwoorden als vakwoord gebruikt. Dit is het gevolg van de internationalisering van veel vakken en beroepen. We *loggen in*, *saven* bestanden, *downloaden* een paar films en gebruiken allerlei *tools*. Het is moeilijk met andere woorden over deze activiteiten te spreken.

Leenwoorden zijn ook een voorwaarde voor diezelfde internationalisering. Wat overal op de wereld een computer wordt genoemd, heet in Frankrijk een *ordinateur*. Een beetje onhandig, want dat moet je maar net weten als je met een Franse collega over ICT praat.

Ten slotte zijn er als inkomsten de niet-belastingmiddelen, zoals de aardgasopbrengsten, de winstuitkeringen door overheidsondernemingen aan de schatkist en de opbrengst van boetes. Tot de niet-belastingmiddelen behoren ook de **retributies**. Dit zijn heffingen voor diensten die de overheid aan burgers verleent, zoals de afgifte van paspoorten. Andere voorbeelden van retributies zijn loodsgelden en de school- en collegegelden.

Bron: Arnold Heertje, *Economie in een notendop*

Retributies = heffingen voor diensten die de overheid aan burgers verleent. Er worden drie voorbeelden gegeven.

1.8.3 Vaktermen en vakbegrippen

Vaktermen

Soms is een vakwoord niet moeilijk. Zo is het marketingvakwoord *kopregel* geen moeilijk woord en ook geen moeilijk begrip. Bekende kopregels zijn bijvoorbeeld: 'Miele, er is geen betere' en 'Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid'. Het vakwoord verwijst naar een concreet begrip: de regel die in de kop van een tekst wordt gebruikt. Er zijn vele voorbeelden die duidelijk kunnen maken wat een 'kopregel' is.

Geen moeilijk woord, wel een moeilijk begrip

Is een vakwoord wel moeilijk, dan ligt dat aan de abstracte betekenis. *Buitenspel* (een voetbalvakwoord) is geen moeilijk woord, maar wel een moeilijk begrip. Probeer aan iemand die geen verstand van voetbal heeft maar eens uit te leggen wanneer een voetballer buitenspel staat. Dat valt niet mee. Ook het vakwoord *broeikaseneffect* is een moeilijk begrip, waar nogal wat aan uit te leggen valt.

Vaktermen kunnen uit meer woorden bestaan.

Vaktermen bestaan in veel gevallen niet uit één woord, maar uit een woordgroep: *ecologische voetafdruk*, *volledige mededinging*.

WELKE VAKBEGRIPPEN KEN JE?

- 1 Pepsi Cola betaalde Michael Jackson vijftien miljoen dollar voor zijn optreden in twee commercials.
- 2 Marketingcommunicatie is soms een sluitpost op de begroting. Men kijkt wat er na aftrek van andere kosten voor marketingcommunicatie overblijft.
- 3 Het inhuren van tijdelijke krachten, detachering, ligt vrijwel stil.
- 4 Outsourcing, waarbij automatiseerders ICT-werk uit handen nemen van een klant, neemt nog altijd toe.
- 5 Bij volledige mededinging zijn er veel kleine aanbieders van producten die onderling volkomen uitwisselbaar zijn.

- 6 Door de consumptiezucht blijft onze ecologische voetafdruk maar groeien.
- 7 Het verspreiden van misleidende reclame is volgens het Burgerlijk Wetboek een onrechtmatige daad.
De antwoorden vind je achterin het boek.

1.8.4 Strategie bij vakwoorden

In studieboeken worden vakwoorden meestal goed duidelijk gemaakt met definities en voorbeelden. Die definities en voorbeelden moet je gebruiken om de betekenis van het vakwoord te leren.

Let op: de betekenis van vakwoorden vind je niet in een gewoon woordenboek, maar in een speciaal vakwoordenboek. Vakwoordenboeken zijn er voor bijna alle vakken: economie, bedrijfseconomie, recht, marketing, horeca, toerisme en recreatie, bouw, werktuigbouwkunde enzovoort.

Vakwoordenboek

Categoriebehoefte wil zeggen: primaire vraag en behoefte bij de consument aan een productcategorie en (nog) niet noodzakelijk aan een bepaald merk. Bij de introductie van innovaties zoals de mobiele telefoon of Web-tv, moet in eerste instantie behoefte aan het nieuwe product worden gecreëerd. Er moet duidelijk gemaakt worden, welke voordelen het nieuwe product heeft en hoe het gebruikt kan worden. De eerste campagnes voor Web-tv van Philips en Sony gaan niet zozeer over merkverschillen, maar over de gebruiksmogelijkheden in het algemeen. Het zijn vaak campagnes met veel informatie over producteigenschappen, gevolgen en gebruiksmogelijkheden.

Bron: Floor & Van Raaij, *Marketingcommunicatiestrategie*

Het vakwoord *categoriebehoefte* wordt na de dubbele punt gedefinieerd: behoefte aan een product, niet aan een merk. Daarna volgen twee voorbeelden (mobiele telefoon en Web-tv). Bij de introductie van een nieuw product (bijvoorbeeld Web-tv) heeft de consument behoefte aan informatie over dat nieuwe product. Aan informatie over de verschillen tussen Philips en Sony heeft de consument bij een nieuw product minder behoefte.

Ga naar de website www.taalvaardiginhethbo.noordhoff.nl en maak de oefeningen bij dit hoofdstuk.

Advieslijst woordenschat

Stam- woorden

- 1 **Stamwoorden** zijn woorden die je niet kunt afleiden van andere woorden. Wat kun je doen als je een stamwoord (*merk, termijn, gemak, schaars*) niet kent?
- Probeer de betekenis te bepalen met behulp van de context (de woorden in de zin, de alinea die je wel kent).
  - Slaag je er niet in de betekenis van het onbekende stamwoord te bepalen met behulp van de context, zoek het woord dan op in een goed woordenboek.

Afleidingen

- 2 **Afleidingen** (*misdaad, schuldig*) zijn woorden die zijn afgeleid van een stamwoord (*daad, schuld*). Er zijn ook afleidingen die van afleidingen zijn afgeleid (*misdadig, beschuldiging*). Wat kun je doen als je een afleiding niet kent?
- Verwijder de voor- en achtervoegsels, zodat je het stamwoord overhoudt.
  - Herken je het stamwoord niet, probeer het woord dan af te leiden uit de context (de woorden in de zin, de alinea die je wel kent).
  - Slaag je er niet in de betekenis van het onbekende stamwoord af te leiden uit de context, zoek het woord dan op in een goed woordenboek.

Samen- stellingen

- 3 **Samenstellingen** zijn woorden die aan elkaar zijn vastgeklonken en samen een nieuw woord zijn geworden (*beginnersfouten, besluitvorming, behoeftebevrediging*). Wat kun je doen als je een samenstelling niet kent?
- Lees de samenstelling van achter naar voren. *Steeksleutels, ringsleutels* en *pijpsleutels*: het zijn allemaal 'sleutels'.
  - Gebruik de context om de betekenis van de samenstelling preciezer te bepalen.
  - Slaag je er niet in de betekenis van de samenstelling uit de context af te leiden, zoek het woord dan op in een goed woordenboek. Let op: lang niet elke samenstelling vind je in het woordenboek.

Leenwoorden

- 4 **Leenwoorden** zijn woorden die uit andere talen zijn 'geleend' (*productie, manager, calculatie*). Wat kun je doen als je een leenwoord niet kent? Volg dan de strategie die je ook gebruikt voor onbekende stamwoorden:
- Probeer de betekenis te bepalen met behulp van de context (de woorden in de zin, de alinea die je wel kent).
  - Slaag je er niet in de betekenis van het onbekende leenwoord te bepalen met behulp van de context, zoek het woord dan op in een goed woordenboek.

5 Woorden kunnen **speciale betekenissen** krijgen door de woorden waarmee ze worden gecombineerd (in *smakeloze soep* betekent 'smakeloos' iets anders dan in *smakeloze schoenen*). Wat kun je doen om rekening te houden met de speciale betekenis die woorden kunnen hebben? Merk je dat een woord niet goed past in de context, probeer de betekenis van dat woord dan een beetje 'op te rekken'. Controleer of deze 'opgerekte' betekenis (figuurlijke betekenis) past in de context.

**Speciale
betekenissen**

6 In **vaste woordgroepen** hebben de woorden niet afzonderlijk, maar samen een betekenis. Wat kun je doen om vaste woordgroepen te herkennen en de betekenis van woordgroepen te bepalen?

**Vaste
woord-
groepen**

- Merk je dat enkele woorden niet goed passen in de context, vraag je dan af of je misschien te maken hebt met een vaste woordgroep. Zoek de woorden die bij elkaar horen.
- Weet je niet wat met de vaste woordgroep wordt bedoeld, zoek de betekenis dan op in een goed woordenboek.

7 **Uitdrukkingen** zijn vaste woordgroepen met een vaste betekenis. *De lakens uitdelen* betekent niet dat iemand lakens uitdeelt, maar 'de baas is'. **Spreekwoorden** zijn zinnen met een vaste betekenis. *Door schade en schande wordt men wijs*. Dit spreekwoord betekent dat je van moeilijke ervaringen gelukkig veel kunt leren. Wat kun je doen als je een uitdrukking of spreekwoord tegenkomt?

**Uitdruk-
kingen en
Spreek-
woorden**

- Merk je dat een formulering of een complete zin niet goed past in de context, vraag je dan af of je misschien te maken hebt met een uitdrukking of een spreekwoord.
- Ken je de uitdrukking of het spreekwoord niet, zoek de betekenis dan op in een goed woordenboek of in een speciaal spreekwoordenboek.

8 **Vakwoorden** bestaan alleen binnen een vak of hebben binnen dat vak speciale betekenissen. In studieboeken worden veel vakwoorden gebruikt. Wat kun je doen om vakwoorden te herkennen en te leren gebruiken?

Vakwoorden

- Let op de definities en voorbeelden: die gaan over de vakwoorden die belangrijk zijn.
- Gebruik de definities en voorbeelden om de betekenis van vakwoorden te leren.
- Gebruik vakwoorden zelf in rapportages en presentaties, ook al maak je daar in het begin misschien fouten mee.
- Wordt een vakwoord niet goed uitgelegd in de tekst, zoek het dan op in een speciaal vakwoordenboek.